

NEJEN SOCIÁLNÍ ASPEKT PLÍŽIVÝCH SPOLEČENSKÝCH PROMĚN

NOT ONLY SOCIAL ASPECTS OF SLINKING CHANGES OF OUR SOCIETY

Šárka Brychtová

Abstract: *The submitted article is going to potential changes of society in the near future. There are changes above all economic and social sphere in our society. The article, in its initiatives passages and chapters sketches potential causes of all-society changes that it perceives to a great extent in unlimited application of neoliberal access, that intensify in Europe in last 20-25 year, and that lead doubtless to restraint the role of state and to great asymmetry of public and private sector. The article, though try to return also another ambitions – and in not only in social, but also in philosophical and etic context refers to deeper causes of present and so many discussed and unsolvable imbalance.*

Keywords: *Economic crisis, Globalization, Public Sector, Concentration of Power, Transformation of Thinking and Society, The causes of crisis, The way from crisis, Balance.*

JEL Classification: *A14.*

Úvod

Začátek 21. století, doba, ve které žijeme je doprovázena řadou společenských změn i obav a strachů. Snahu je pojmenovat slýcháváme často i v médiích a čteme v novinových titulcích. Některé vize a predikce naší společnosti ať už ji chápeme jako celou euroatlantskou civilizaci nebo jen naší českou, jsou často alarmující – tituly jako sebedestruktivní systém, soumrak západu, likvidace středních vrstev, život na dluh atd. Často o nutnosti změn a proměně celého ekonomického systému hovoří i renomovaní ekonomové.

1 Změna v rozložení síly veřejného a soukromého sektoru

Je diskutovanou skutečností, že se hospodářská moc současnosti soustředí do rukou silných nadnárodních společností. Roční obrat 200 největších nadnárodních gigantů předčí téměř všechny národní ekonomiky světa bez několika největších. Nejbohatší rodina světa by byla schopna zaplatit dluh České republiky téměř asi 1400krát a ještě by jí několik bilionů zůstalo na osobní spotřebu. Globalizace, její vývoj a rozvoj vede ve své podstatě k přerozdělení moci od veřejného sektoru k soukromému, od vlád států k velkým finančním skupinám. Co se ve společnosti totiž tímto vývojem mění? Státy se snaží přilákat zahraniční investory soustavou zvláštních pobídek. Tím, jak se tento jev rozšířil a šíří stále dále do méně a méně vyspělých zemí, byly ovšem vytvořeny pravidla vedoucí k využívání státu jednotlivci či nátlakovými skupinami. Veřejný

sektor se stává centrem lobbingu a korupce a dochází nutně k jeho zúžení a ztrátám. Kapitál se chová přitom samozřejmě spíše bezohledně. Podle Z. Baumana je situace podobná jako v období středověkých vládců; jen na hierarchicky vyšší a sofistikovanější úrovni a současně méně transparentní. Zatímco majitelům panství v minulosti nezáleželo na lidech, ale záleželo jim na půdě, která byla pochopitelně součástí dědictví. Dnešním *skutečným vládcům světa* nezáleží ani na ní. V případě zvýhodněných podmínek je přesunuta výroba někdy i se samotnými manažery jinam. Obvykle stále více na východ; a pokud i Čína začne být nevýhodná, jsou tu další státy – např. Indie, řada afrických zemí apod., kde jsou náklady na mzdy a zabezpečení pracovníků opravdu minimální. A tak v mnoha státech snaha o vytvoření atraktivních podmínek pro kapitál dostává přednost před humánnějšími cíli, které ovšem musí počkat – oblastí sociální, životního prostředí, školství, zdravotnictví... Pokud se však výroba přemístí do lukrativnějších částí světa, zůstává místnímu obyvatelstvu např. střední Evropy, často pouze opuštěný prostor, znehodnocená půda a lidé bez práce.

Pravou rukou tohoto vývoje se stala bezpochyby deregulace jako vlajková loď neoliberální ekonomiky a politiky. Stát se vzdává řady rozhodovacích pravomocí, tím se však snižuje jeho vliv při přerozdělování zdrojů a přesunuje tak široký rozsah pravomocí přímo k individuálním aktérům soukromého sektoru. Dosahuje se tak postupně několika způsobů - institucionální deregulací – tj. - omezování pravomocí orgánů veřejného sektoru, privatizací velkých státem ovládaných podniků, zdravotnictví, školství, komunálního bydlení, sociálních služeb a dále i liberalizací cen, nájemného... Tato decentralizace od veřejného sektoru k trhu měla zřejmě, v určité době, z jistého pohledu, své opodstatnění, avšak v dalším vývoji globalizovaného světa v sobě nese mnohá nebezpečí. Stát se stává slabým sluhou silných pánů. Zvláště stát naší velikosti, našeho vývoje... Společnost stojí často zcela bezmocně proti privatizaci zisků, ale socializaci nákladů a moc ekonomická a politická se přesouvá do sfér pro ni mnohdy naprosto netransparentních a zcela se vymykajících demokratické kontrole.

2 Možné příčiny současná krize

Veřejnost se často oprávněně ptá: kde jsou příčiny krize a jak je možné ji překonat s nejmenšími možnými ztrátami.

M. Potůček vidí především dvě podstatné okolnosti, které přispěly ke vzniku současné finanční a hospodářské krize (Potůček, 2009):

- Artikulované zájmy finančního kapitálu, protěžující neoliberální ideologii, které se úspěšně prosadily v arénách politického rozhodování,
- nekompetence společenských věd v poznávání charakteru soudobé fáze vývoje lidské civilizace.

A dodává:

„Za úspěchem neoliberální interpretace problémů soudobé civilizace je nutno vidět masivní a artikulované ekonomické zájmy globálního finančního kapitálu. Ty byly s vynaložením značných zdrojů uplatňovány k přímé i nepřímé podpoře akademických a politických kruhů, které tyto koncepty uplatňovaly při přípravě, zdůvodňování

a realizaci reform (de)regulace ekonomiky i demontáže sociálního státu.“
(Potůček, 2009)

Stát se tak postupně vzdával řady rozhodovacích pravomocí, které v tržních ekonomikách získal po druhé světové válce. Tento proces lze tedy v podstatě shrnout do třech oblastí:

- Institucionální deregulace, tj. omezování řídicích a rozhodovacích pravomocí orgánů veřejného sektoru,
- privatizace, která se týká velkých, státem ovládaných státních podniků, komunálního bydlení, zdravotnictví, školství, sociálních a dalších služeb,
- dokončení plné liberalizace cen, například deregulací nájemného v bytovém sektoru.

Politika deregulace je tak často označována jako decentralizace od veřejného sektoru k trhu. (Jehlička, Tomeš, Daněk, 2000)

Keller (2004) v souvislosti s deregulací píše, že se v důsledku toho vytrácí minimální možnost demokratické kontroly a deregulovaná aktivita se přesouvají do sfér pro veřejnost zcela neprůhledných.

Přestože v odborných kruzích se o krizi s největší pravděpodobností vědělo, pro veřejnost přišla v podstatě náhle a bez varování – a to jak pro americkou tak i např. pro běžného českého občana, který si tržního systému užíval necelých dvacet let. Dané trendy nebylo jednoduché v našich podmínkách, vzhledem k našim minulým zkušenostem, kritizovat nebo dokonce zpochybňovat. V zemích na západ od nás, to však intelektuálové běžně dělají. Např. podle, v současné době nejvíce citovaného intelektuála světa, Noama Chomského:...*“ je to, co se nazývá globálním kapitalismem jakýsi systém společenského merkantilismu s obrovskými a většinou podivnými a nezodpovědnými soukromými tyraniemi, které uplatňují rozsáhlou kontrolu celé ekonomiky, politického systému a společenského a kulturního života.“* (Chomský, 1995) Chomský otevřeně připomíná, že systém společnosti i v demokratických zemích funguje v podstatě na bázi: 20% obyvatelstva rozhoduje; po 80% se požaduje, aby nějakým způsobem vykonávali rozkazy. Zhruba 80% populace Spojených států amerických se domnívá, že stát řídí několik velkých zájmových skupin starajících se o sebe, míněno o korporace a ne o lidi. (Chomský, 2008)

Je však třeba zmínit i tu skutečnost, že N. Chomský vidí v současném vývoji i velkou naději celé společnosti v uvědomění si humanity a apelu na lidská práva a skutečnou smysluplnou demokracii. Je však otázkou, kam se vývoj ubere – ekonomický, politický, společenský... Řada hlasů je spíše skeptických.

3 Možná predikce vývoje středních a nižších vrstev

Se všemi přívlastky, se kterými se setkáváme v souvislosti s finanční a ekonomickou krizí, nelze opomenout i obávanou krizi středních vrstev a v souvislosti s tím i krizi sociálního státu. Žijeme v době, kdy přitom poptávka po zajištění růstu a obyvatelstvo, jeho určitý standard, považuje za zcela samozřejmý

a současně, naproti tomu, paradoxně výrazně klesá právě možnost jej plně uspokojovat. Populace se stává stále více sociálně zranitelná a možnosti státu jsou přitom stále více omezované.

Podle prof. Kellera přináší globalizace významně a víceméně negativní proměnu středních vrstev. Možná očekávání se dají shrnout do několika bodů:

- Střední vrstvy globalizaci *nepřežijí*,
- globalizace zbaví střední vrstvy všech významných funkcí (především *know-how*),
- vzniknou vysokoškolské typy A a B (větší množství vysokoškolsky vzdělané populace typu B bude žen),
- místo dělnictva zaujme tzv. *proletariát služeb*.

Tento vývoj v sobě tedy skrývá mnohá nebezpečí a speciálně nebezpečí spojená s dalším vývojem právě středních vrstev. Jejich hlavním úkolem, v době prosperující společnosti, byla tradičně stabilizace demokracie; na jejich vzestupu byl založen tzv. *americký sen* či chceme-li i *český sen*. Ony jsou, zjednodušeně řečeno, tím hlavním pilířem, o který se společnost opírá (ne-li na něm přímo stojí).

Horst Afheldt (2003) stanovil vývoj sociální struktury německé společnosti takto: (diagnóza může být jistě zobecněna i na celou řadu dalších vyspělých zemí) „*Stále rychleji bohatnoucí relativně malá horní vrstva. Pod ní střední vrstva, která z počátku profitovala obstojně, nyní však z něj má stále méně a méně, A zcela dole spodní vrstva, která už z růstu neprofituje vůbec a jejíž nejnižší části klesají ke dnu stále rychleji.*“ (Keller, 2010)

Jen za několik let poté, co Afheldt vyslovil tuto myšlenku, přichází hospodářská recese a obavy z rozvrstvení společnosti do typu sociální struktury *přesýpacích hodin* je stále více aktuální. Keller popisuje další sociální vývoj takto (Keller, 2010):

- Sociálně vyloučení – Tyto vrstvy čeká snížení veřejné sociální péče. Péče bude poskytována stále více prostřednictvím privátních organizací; vznikne jakýsi *trh se sociálnem*.
- Nižší vrstvy – Nižší vrstvy se musejí připravit na život v nejistotě; budou ohroženy nezaměstnaností; jejich sociální zajištění bude krok za krokem odstraňováno. Celá tato kategorie se ocitne pod tlakem nižších mezd dělníků z chudších zemí.
- Nižší střední vrstvy – Aspirace nižších středních vrstev na vzestup do plnohodnotných středních vrstev byla nejvýraznější. Byly mostem mezi úspěšnými a těmi, kteří o úspěch usilovali. Jejich růst byl spojen, asi nejsilněji, s rozvojem sociálního státu, který vylepšoval jejich životní standard. Rozpad sociálního státu je pravděpodobně strhne dolů; zároveň však budou nuceny vydávat stále více na svoji zdravotní péči, penzijní zajištění, vzdělání svých dětí atd. Jejich šance postoupit do vyšších pater sociální stratifikace bude slabá, s největší pravděpodobností je čeká spíše další sestup.

- Vyšší střední vrstvy – Vyšší střední vrstvy tvoří především kategorie řídicích pracovníků a intelektuálních profesí. Tyto vrstvy jsou dotčeny přece jen méně, avšak i jejich situace se může zdramatizovat. Nejsou sice nějak závislé na sociálních dávkách či službách, avšak zvýšení nákladů na vzdělání, onemocnění, důchod atd., postihne i je. Navíc i jistota zaměstnání se sníží. U intelektuálních profesí bude záležet na schopnosti přizpůsobit se roli *podnikatelů*, do které jsou tlačeny, a která ne všem vyhovuje.
- Elita – Elity, která kontroluje velké majetky, toky financí, vědění a informací se zmíněná krize prakticky netýká.

Vyvstává tedy otázka dalšího vývoje. Daný politický systém, je kromě jiného, přece založen i na rovnováze mezi sektorem ekonomiky a sektorem sociálna. Co se stane, pokud je tato rovnováha výrazně narušena? Netroufám si předikovat...

K sociální polarizaci přitom dále dochází ve všech evropských (a nejen evropských) zemích. Eroze středních vrstev se nevyhýbá ani tak ekonomicky silné zemi jako je Německo. Německý institut pro hospodářský výzkum země uvádí, že v první dekádě 21. století opustilo střední vrstvu více než 5 milionů Němců, z toho 90 % sestoupilo do nižších a nejnižších vrstev. Zvyšuje se i počet lidí ohrožených chudobou a tyto trendy mají vzestupnou tendenci. Podobné vize predikuje i poradenská firma pro podnikatele McKinsey, která v roce 2008 konstatovala silný sociální propad prohlubující se od 90. let 20. století. V případě stejného průmyslového růstu jako je nyní, předpokládá do roku 2020 další až 30% propad středních vrstev směrem dolů; přitom aby nedošlo k silné sociální depresi – potřebovalo by Německo alespoň 3%-ní hospodářský růst (ten však měla země naposledy před expanzí globálního kapitálu – tedy v 80. letech 20. století).

V České republice žilo v roce 2011 (podle Českého statistického úřadu) necelých 10 % lidí ohrožených chudobou (měsíční příjem necelých 10 tis. Kč.). V naší, ve srovnání s jinými, poměrně rovnostářské společnosti, se jedná tedy přibližně o 1 mil. obyvatel. Ve srovnání s jinými zeměmi, např. s výše jmenovaným Německem, kde byla chudoba na úrovni 15,6%; nebo s celkovým průměrem zemí Evropské unie (chudobou je postiženo 16,4%), se naše výsledky nezdají být tak tragické. Skutečně reálný stav ve společnosti, však bývá obvykle přece jen trochu složitější a vyžaduje i důslednější interpretaci. Český helsinský výbor např. upozorňuje na to, že se k hranici chudoby značné množství lidí také blíží ze „shora“; či-li mají příjem jen těsně nad hranicí 10 tis. Kč. Příjem nižší než je 11 tis. Kč. má totiž asi 1,7 mil. lidí, což tvoří 16,6% populace. A toto číslo už rozhodně zanedbatelné není; tím spíše, že je v něm obsažen další nebezpečný fenomén – a tím je feminizace chudoby. Oficiální podíl lidí postižených chudobou v České republice v roce 2011 tvořil 9,8 %; avšak u žen je podíl přece jen téměř o 2 procenta vyšší (podíl žen postižených chudobou je 10,7 %; u mužů je to 8,9 %). (EuroZprávy.cz)

V souvislosti s problémem chudoby, se však objevuje další nebezpečný prvek v systému a tím je „bussiness“ s chudobou, který se plně projevil např. v severních Čechách, a za kterým, kromě jiných fenoménů, bezesporu stojí i absence levného sociálního bydlení, malých bytů apod. Český helsinský výbor také poukazuje

na nedostatek azylových domů – především pro ženy samoživitelky ohrožené chudobou, domácím násilím atd.

4 Pohled odjinud

Průvodními jevy, které hýbou současným celospolečenským děním jsou: Ztráta jistot, tenčení střední třídy, celospolečenská frustrace, sociální pnutí, vzednutí extremismu, nezaměstnanost, námezdní práce, obavy z budoucnosti, strach ze stárí...

V náročné realitě soudobého života a společnosti dochází často k deformaci člověka a jeho základních lidských potřeb. Především ve starším a středním věku, kdy jsou životní síly již částečně vypotřebovány a potřeba jistoty a stability je výraznější. V každém a mladém věku zvláště je zase výrazná potřeba skutečných hodnot, přátelství a lásky. Žádný objektivní pozorovatel naší společnosti pravděpodobně nemůže pochybovat o tom, že tyto hodnoty jsou v podstatě vzácné jevy a že jsou často nahrazovány jinými formami *pseudolásky* a *pseudopřátelství*. Ztotožňuji se s myšlenkami E. Fromma (1996), že trh a všudypřítomná moc peněz určují charakter i těchto základních hodnot. Společnost, ve které žijeme je silně egoistická. Egoismus, zdá se být konstruktivní, přinášející maximální prospěch svému nositeli. Alespoň tak, jak je na věc nahlíženo z hlediska tržní společnosti. Práce, dnes v podstatě jakákoli, vyžaduje plné nasazení a hodnotí se pouze perfektní výkon, který přináší peníze. Perfektní výkon, bez této hodnoty, rozhodně tak ceněný není.

Lidé jsou chápáni často jako biologické stroje, bytosti bez emocionální stránky a duchovního základu. Důsledky jsou smutným důkazem našeho, často tak bezduchého světa, nechávajícího se unášet soutěží a agresí. Člověk je odcizen sám sobě, často frustrován, hnán dopředu bezohlednou silou. Proměnil se nejen ve stroj, ale i ve zboží a jeho životní energie se stala investicí, kterou, pokud v mládí, v době síly, promarní, ať už z důvodu těžších životních podmínek nebo vlastní neznalosti, jeho šance na dobré přežití se výrazně snižuje. Globální kapitalismus přitom nepřináší velký posun. Rozdíl je v míře frustrace, v její intenzitě a v množství obyvatelstva, které jí trpí. Žijeme v odlidštěné konzumní společnosti, kde lidskost a slušnost nahrazuje hrané úslužné chování novodobého proletariátu služeb a emoční život prostoduché seriály či počítačové hry.

Předpokládejme, však společně s Frommem, že skutečné lidské hodnoty jako je láska, pravda, lidskost, vnitřní klid... jsou jedinou a smysluplnou odpovědí na otázku proč žít (možná i proč umírat). To, že jsou v člověku zatemněny, často neznamená, že neexistují. Moje otázka tedy zní – jak může společnost, která tyto hodnoty, v podstatě popírá, pokračovat do budoucna? Všechny její alternativy se však zdají být ještě horší a ještě více zmíněné hodnoty popírající. *There is no alternative*. Slýchávají často demonstrující lidé na náměstích, ať je to ve Španělsku, Řecku, Spojených státech amerických, České republice nebo jinde... Slovy Slavoj Žižeka – *socialismus selhal, kapitalismus krachuje*... Možná, jde o příliš silné zjednodušení, avšak s jistou dávkou pravdivosti této diagnózy jsme v podstatě denně konfrontováni. Ve společnosti současné doby existuje výrazné sociální pnutí a frustrace. Lidé ztrácejí jistoty, mají obavu o budoucnost, nevidí vývoj v naší zemi dobře. V globální ekonomice, jak se zdá, mají výraznou šanci pouze velcí hráči, ať už jsou to ekonomicky silné státy či

velké finanční skupiny. Dodávání finálních výrobků či masivních komplexů se sice v naší zemi propaguje, otázkou však je, zda je reálné. Může to být pouze skepse, ale zdá se mi, že naše situace není nepodobná situaci drobného živnostníka snažícího se konkurovat obchodnímu řetězci. Slovy Václava Bělohradského (2012): „*Konec studené války byla obrovská příležitost k předefinování našich priorit. A co zbylo – strašidelné krvavé smetiště, které se jmenuje třetí svět.*“

Společnost, která si nechala zničit, odebrat nebo prodat národní průmysl a zemědělství, nevyprodukuje tak masivní *koláč*, na který je naše tradičně kulturní společnost zvyklá – školství, zdravotnictví, sociální sféra, bezpečnost, ztrácí svůj charakter a pravděpodobnost dalšího regresu je spíše vyšší než nižší. Společnost jako celek to cítí, lidé se obávají a nechtějí to. Mají se uskromnit, mají šetřit, mají pracovat bez odpočinku, nemarodit, být výkonní do *70 let...*? Může fungovat tato představa člověka jako biologického stroje?

5 Změna nebo sociální a kulturní regres?

Nechci psát o krizi ani z ekonomického ani morálního hlediska, bylo toho napsáno a řečeno již hodně. Chci, však v tomto článku, napsat svůj zjednodušený pohled na složité příčiny současné a nejen současné krize. Dle mého názoru tkví příčina v nepochopení úlohy a role člověka na planetě Zemi a převážení jeho expanzivního charakteru nad solidaritou. Zamysleme se nad tím, proč se zvyšuje agresivita na všech úrovních lidského života – prakticky od mateřských škol až k agresí celoplanetárního charakteru...; proč se otevřeně hovoří o válce v *kyberprostoru*, ve všech pádech se skloňuje konkurence, boj o trhy, o globální vliv...

V žádném případě nechci zpochybňovat společenský pokrok či nutnost určité formy *boje* zřejmě nepostradatelného pro rozvoj a existenci; je však třeba i rovnováhy. I příroda může existovat v chaosu, za přirozených podmínek, rovnováha je však pro ni typická. Myslím, že společnost tuto rovnováhu, na všech úrovních a ve všech dimenzích – ekonomické, politické, environmentální, společenské... postrádá, často možná i ztrácí. Přírodovědci i humanitní vědci často upozorňují na nebezpečné globální změny, na nutnost *obratu*, na nebezpečí exploativního charakteru existence lidstva. Společností *hýbou* staré mýty o konci světa. Jistě jde o mýty, ale i na nich stojí chod života. Např. historik Samuel Arco, zabývající se životem Mayů, zdůrazňuje, že indiáni předpovídali, právě pro toto časové období, tvrdé dopady materialismu, odcizení lidí od duchovních hodnot a snahy prosadit vlastní ego - jako je např. nadvláda nad přírodou.

Nebude-li omezena spotřeba v bohatých státech a rapidní růst populace v chudých zemích, bude dosavadní život na planetě neudržitelný a lidstvu v příštích dekadách hrozí nejrůznější katastrofy - jak varují, ve své zprávě, vědci z britské Královské společnosti. „*Toto je absolutně kritické období pro lidi a planetu*“, řekl ke zprávě People and the Planet, připravované téměř dva roky, vedoucí výzkumu a držitel Nobelovy ceny za lékařství John Sulston. Poukázal na *hluboké* změny v přírodě a v oblasti lidského zdraví. Podle Sulstona (2012), má však lidstvo budoucnost ve svých rukou. „*Není to nic předem daného, nic, co se děje mimo lidstvo, je to v našich rukou*“, prohlásil a cituje dále: „*Pokud vezmeme v úvahu varování*

a doporučení ve zprávě, můžeme svět během následujících 30-40 let posunout směrem k udržitelné ekonomice a většině populace zajistit lepší život. Pokud tak neučiníme, budeme s největší pravděpodobností čelit katastrofě nevídaných rozměrů.“

Nejsme tedy právě nyní na prahu nutných změn a transformace společnosti ve všech oblastech života? Prof. Zelený např. hovoří o nutné ekonomické transformaci společnosti, dokonce o překonání současných ekonomických teorií, vývojích nových technologií, skutečně nezátěžujících životní prostředí. V Německu začínají některé firmy zkoušet tzv. *happy economy*, kde je dbáno nejen o spokojenost klientů, ale také zaměstnanců. Dochází ke změnám v manažerském řízení směrem k lidskému přístupu zdravého rozumu; směrem od konkurenčního boje ke spolupráci a vzájemné solidaritě. Ve Spojených státech amerických je moderním trendem tzv. *nature-therapy* - léčení sice nejmodernějšími metodami, avšak s přispěním přírodní i duchovní léčby – léčba je na míru šitá každému pacientovi. Jsou to snad vše teprve první vlaštovky nových přístupů, avšak jsou to nepochybně nové přístupy v chápání člověka jako velmi složité biologické, sociální, emotivní i duchovní bytosti. Je zřejmé, že není možné kráčet dále cestou pouze ekonomického a technického rozvoje, soutěže, konkurence a expanze a deformovat člověka pouze ve směru těchto oblastí.

Většinové lidstvo ve vyspělých zemích, se však dostalo do stádia bytostí emotivně a duchovně na úrovni pubertálního či maximálně adolescentního věku, avšak s technologiemi a ekonomickými možnostmi vysoko tento věk převyšujícími. Takto vzniklá disharmonie a nerovnováha je dle mého názoru jedna z významných skutečných příčin současných krizí. Ještě větším problémem je život v zemích ostatních; tam je situace ještě podstatně horší a jejich propojování s civilizovaným světem působí doslova jako spojené nádoby...vzhledem k početnosti populací, to však může být i nebezpečné propojování...

Kde kdo dnes mluví o transformaci, ale nikdo v podstatě neví, v co se společnost nebo systém transformovat má; kde je možná alternativa ke starým způsobům a cestám, které už nefungují nebo nefungují dobře. Můžeme jen doufat, že se bude jednat o cestu k celospolečenské dospělosti a nikoli návrat do překonaných struktur. Skepticky, se však obávám spíše sociálního a kulturního regresu.

Závěr

Tento článek se snaží velmi složitou skutečnost vývoje společnosti snad pouze nastínit a zjednodušeně naznačit její možná potenciální řešení. Pojednává o proměně společnosti, která je však možná pravděpodobně pouze vnitřní proměnou každého jedince. Skutečná proměna totiž zřejmě vyžaduje otevřený, odvážný a poctivý pohled do vlastního nitra. Bez osobní proměny jednotlivce, zřejmě ani společnost *evoluční krok* neudělá. Na závěr cituji slova E. Fromma z knihy *The Sane Society* (Zdravá společnost, str. 190, 1955): *Když věřím, že pravá příčina nemoci nějaké společnosti je ekonomického nebo duchovního či duševního druhu, pak přirozeně také věřím, že odstranění této příčiny vede k uzdravení. Když naproti tomu vidím, jak různé aspekty jsou k sobě ve vzájemném vztahu, dojdou k závěru, že duchovního a duševního zdraví se může dosáhnout jen současnou změnou v oblasti průmyslové i politické organizace, v oblasti duchovní a světonázorové orientace, charakterové struktury*

a kulturní činnosti. Soustředíme-li, však své úsilí na jednu z těchto oblastí s vyloučením nebo přehlédnutím jiných, působí to na všechny změny destruktivně. Skutečně se mi zdá, že tady leží jedna z nejdůležitějších překážek pokroku lidstva.

Reference

BAUMAN, Z. *Globalizace, důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta. 1999. 160 s. ISBN 80-204-0817-7.

BĚLOHRADSKÝ, V. Rozhovor pro Radiožur. [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.radiohost.cz/cs/b/belohradsky-vaclav>>.

FUNG, R. *Erich Fromm*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1994. 139 s. ISBN 807106-086-0.

FROMM, E. *Umění milovat*. Praha: Naklad. J. Šimona. 1996. 126 s. ISBN 80-85637-26-X.

CHOMSKÝ, N. *Citace z jeho rozhovoru pro Red and Black Revolution*. 1995. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/39049.html>>.

CHOMSKÝ, N. *Ekonomická krize neovlivní hegemonii Spojených států*. Interview Press TV s americkým lingvistou, filosofem, politickým aktivistou a profesorem MIT Avramem Noamem Chomskym. 16. října 2008. Dostupné na WWW: <<http://www.zvedavec.org/komentare/2008/10/2813-ekonomicka-krize-neovlivni-hegemonii-spojenych-statu-rika-chomsky.htm>>.

JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., DANĚK, P. *Stát, prostor, politika*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta. 2000. 265 s. ISBN 80-238-5566-2.

KELLER, J. *Abeceda prosperity*. Brno, Doplněk: 160 s.

KELLER, J. *Krize sociálního státu a globalizace*. 2004. [cit. 2012-07-20]. Dostupné na WWW: <<http://blisty.cz/art/20000.html>>.

POTŮČEK, M. *Tušené souvislosti paralelní krize vládnutí, ekonomiky a společenských věd*. Vystoupení Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK Praha na Mezinárodní vědecké konferenci ESF MU. Šlapanice 2009, 22. 1. 2009.

SULSTON, J. *People and the Planet*. [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.janafago.cz/news/lidstvo-ma-na-nutne-zmeny-40-let-pote-hrozi-katastrofa/>>.

ZELENÝ, M. *2012 – Jak dál?* [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?blogid=200&archive=2012-01>>.

ZELENÝ, M. online rozhovor na webu Patria.cz. 22. 5. 2009.

ŽIŽEK, S. *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška*. Praha: Rybka Publisher. 2011. 246 s. ISBN 978-80-87067-25-3.

<<http://www.demokracie.info/index.php>>. (vloženo: 10. 4. 2009) >

<<http://m.ekonomika.eurozpravy.cz/svet/70549-chudoba-je-alarmujici-selhava-levice-i-pravice-co-s-tim/>>

Kontaktní adresa

RNDr. Šárka Brychtová, Ph.D.

Univerzita Pardubice Fakulta ekonomicko-správní

Ústav správních a sociálních věd

Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika

E-mail: sarka.brychtova@upce.cz